

Kieli- ja kulttuuritietoisuus eri oppiaineissa

Kohti kieli- ja kulttuuritietoista toimintakulttuuria

Johanna Hägg

Sisällöt

- 1) Aktivoidaan ajatuksia:
 - Hyppy kielenoppijan saappaisiin
- 2) Tutkitaan teemaa:
 - Eri oppiaine(tekste)ille tyypillisiä piirteitä
 - Kielitietoinen polku pedagogisena työkaluna
- 3) Otetaan omaksi:
 - Kielitietoisen polun suunnittelu

”Kielitietoisessa koulussa
**jokainen aikuinen on
kielellinen malli ja myös
opettamansa oppiaineen
kielen opettaja.**”
(POPS 2014, 28.)

Pohjalla

Monikielisen oppijan matkassa

Aalto, E., Mustonen, S., Järvenoja, M. & Saario, J. (2019). *Monikielisen oppijan matkassa*. Verkkosivusto opettajankoulutukseen. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos.

Saatavilla: <https://monikielisenoppijanmatkassa.fi>

Kielitietoisen opettajan opas

Ruuhonen, T. (toim.). (2019). *Kielitietoisen opettajan opas*. eNorssi.

Saatavilla: <https://enorssi.fi/wordpress/wp-content/uploads/Kielitietoisen-opettajan-opas-12-2019.pdf>

I. Ajatusten aktivointi:

lämmittelyä

pariporina

**Miltä
tuntuu,
jos ei
ymmärrä?**

A) Yritä päätellä, mitä DAO, MAI ja POA tarkoittavat.

”Kettu on DAOeläin joka MAItaa myös talvella. MAIeläimiä on kuitenkin vähemmän kuin kesällä, ja niitä on vaikeampi löytää. Kettu on POA MAItaja. Se kuulee MAIeläimen liikkeitä jopa lumen alta.”

**Miltä
tuntuu,
jos ei
ymmärrä?**

B) Yritä päätellä, mitä MIH, ZIZ, IDY, VOU ja SAZ tarkoittavat.

”MIHeissä asuvat ruotsinkieliset ZIZit muodostivat IDYjen ylimmän luokan. Perinnöllisen ZIZiarvon saanut herra saattoi olla korkea VOUmies tai SAZ, joka vain kesäisin oleskeli tilallaan: MIHiä viljeli palkattu työnjohtaja eli pehtoori.”

Millaisia ajatuksia herää?

Kirjoitetuista teksteistä kuviin

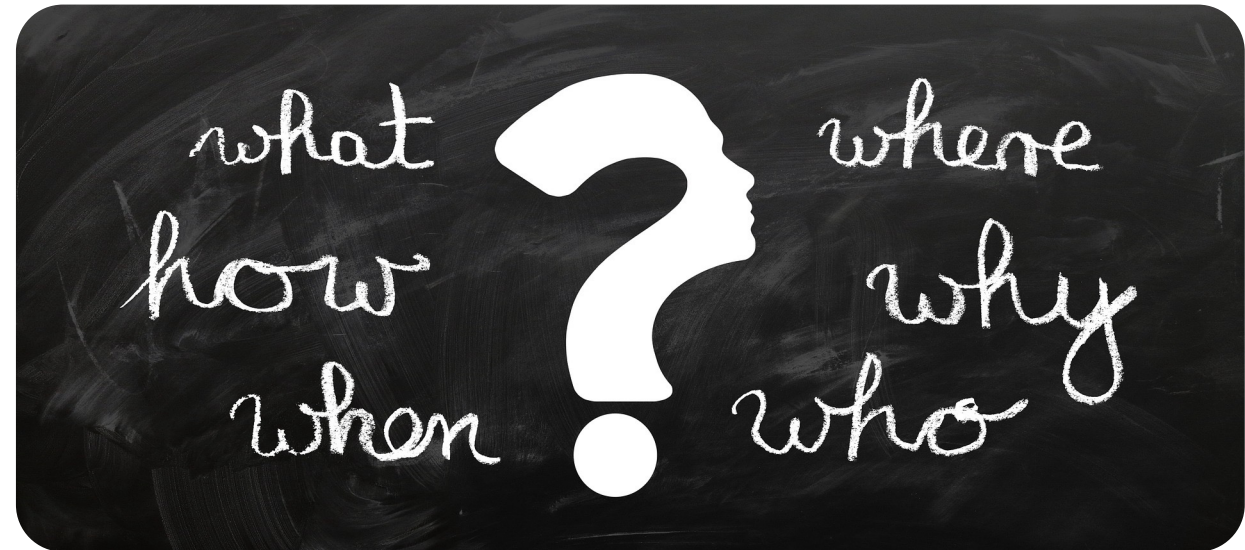
Mitä kuvassa tapahtuu?

Jos suomalainen kulttuuri ei ole oppilaalle tuttua, millaisten asioiden tulkinta kuvasta voi olla hankalaa?

II.a) Teeman tutkiminen

Eri oppiaineille tyypillisiä piirteitä

”Kielitietoisessa koulussa
**jokainen aikuinen on
kielellinen malli ja myös
opettamansa oppiaineen
kielen opettaja.**”
(POPS 2014, 28.)

Matematiikka

- **Symbolit, kuviot, graafit, tilastot**
- **Käsitteitä selitetään toisilla käsitteillä**

”Vastaluvut ovat lukuja, jotka ovat lukusuoralla nollan eri puolilla yhtä kaukana nolasta. Luvun ja sen vastaluvun summa on nolla.”

- **Mitä pitää ymmärtää?**

käsitteet: vastaluku, luku, lukusuora, summa

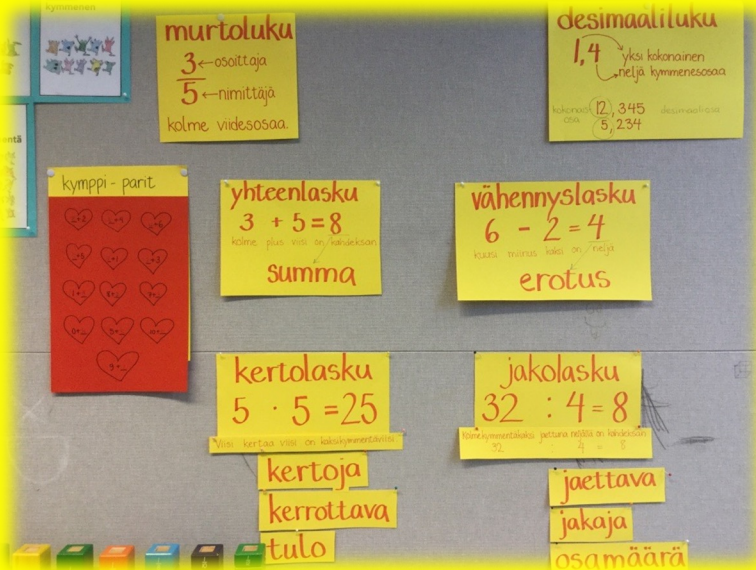
ilmaisut: yhtä kaukana, eri puolilla

- **Passiivin käyttö → passiivin ymmärtäminen**

”Kun kaksi pistettä yhdistetään suoralla viivalla, syntyy jana.”

- **Arkikielestä matematiikan kieleksi**

- sanalliset tehtävät

Fysiikka / kemia

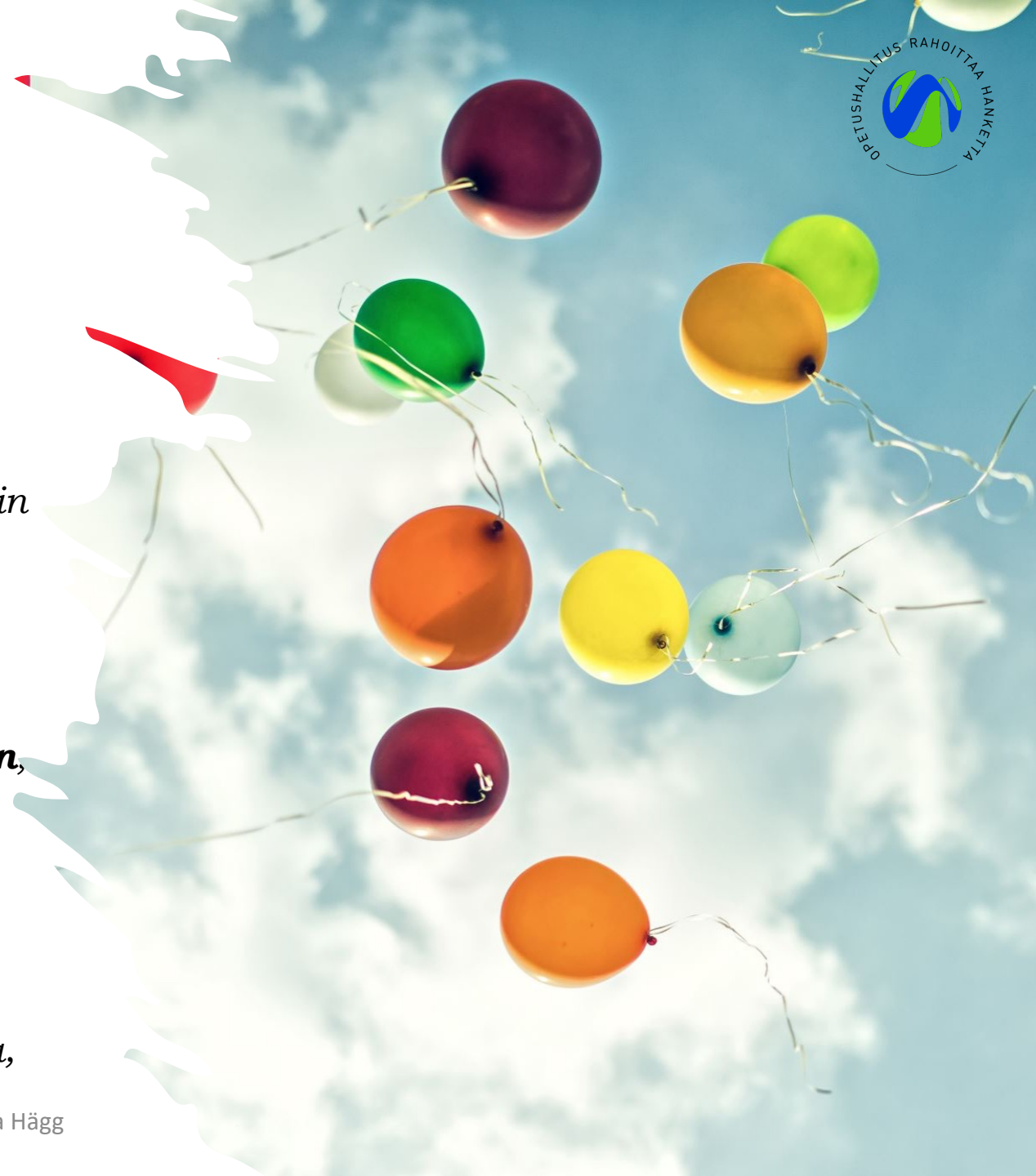
- **Symbolit, kuviot, graafit, tilastot**
- **Arjen ilmiöitä fysiikan / kemian ainespesifillä sanastolla**
- **Syy-seuraus-suhteita**

- **Arkikieli:**

- *Ilmapallo tyhjeni ja ilma pääsi karkuun. Pallo lähti kovaa vauhtia ylöspäin. Sitten se putosi.*

- **Fysiikan kieli:**

- 1) *Ilmapallossa on ilmaa sisällä, kun pallo on suljettuna. Tällöin ulkopuolella ja sisällä oleva **ilmanpaine** ovat yhtä suuria.*
- 2) *Kun pallo avataan, ilma poistuu aukon kautta. Ilmapallon joustava kuori aiheuttaa painetta, jolloin ilma poistuu suuremmalla **voimalla** kuin jäykästä astiasta. **Ulkoisen ilmanpaine** puristaa lisäksi palloa. Näiden yhteisvaikutuksena ilma poistuu pallosta suurella **voimalla**, kunnes **paine-ero** on tasaantunut.*
- 3) *Ulos poistuva ilma aiheuttaa palloon **työntövoiman**, joka saa pallon liikkumaan. Pallo liikkuu sitä nopeammin, mitä suuremmalla voimalla ilma poistuu pallosta.*
- 4) *Kun **työntövoima** lakkaa, maan **vetovoima/painovoima** vetää pallon kohti maapallon pintaa ja pallo lähtee **kiihtyvällä nopeudella** liikkumaan alas. **Kiihtyminen** lakkaa, kun **ilmanvastus (voima)** on yhtä suuri kuin painovoima.*

Biologia / maantieto

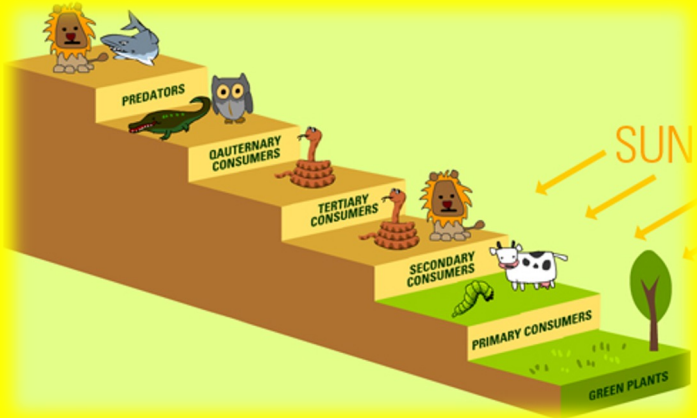
- Kuvat, graafit, tilastot, kartat

- **Ilmiöiden kuvauksia, täsmällisiä selityksiä**

Kasveja syöviä eläimiä kutsutaan kasvinsyöjiksi. Kasvinsyöjiä ovat esimerkiksi metsäjänis ja hirvi. Pisara 4, 33.

- **Syy-seuraus-suhteita**

Ilves syö vain lihaa. Ilman kasveja se kuitenkin kuolisi nälkään. Miten selität tämän? Pisara 4, 32.

Historia / uskonto

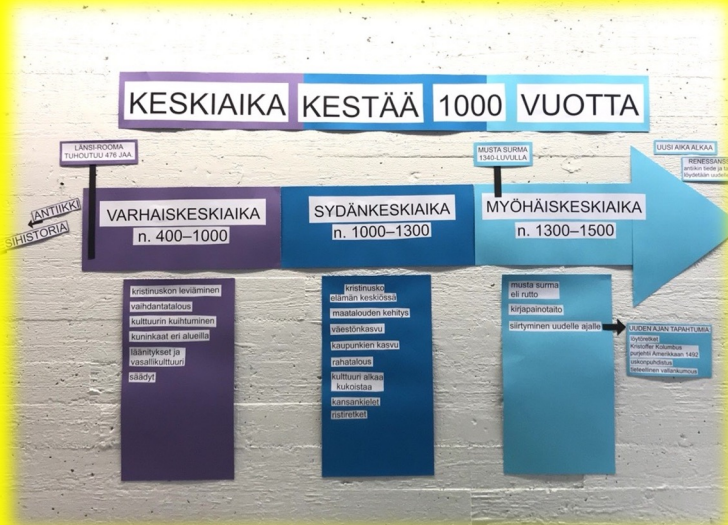
- Aikajajat, kartat, kuvat, tilastot

- (Kaunokirjalliset) kertomukset

- Kuvailevuus ja värikkäät ilmaisu

”Talollisen arki oli täynnä työtä. Aamulla **kukonlaulun aikaan** isäntä puki **sarkavaatteet ylleen** ja lähti rengin kanssa pelto- tai metsätöihin. Piiat **suuntasivat askeleensa** ensimmäiseksi aamulla kohti navettaa. Pirtissä emäntä saattoi **kehrätä rukki suristen lankaa** oman pellon pellavasta tai lampaiden villoista.”

Historian Tuulet 7–9 (2006)

Historia / uskonto

• Syy-seuraus-suhteet

1) Aleksanteri I antoi Suomelle autonomian, **koska** hän halusi rauhoittaa vastavallatun maan ja saada Suomen säädyt suosiollisiksi uudelle hallinnolle.

vs.

2) -- Keisarin päätöstä antaa Suomelle autonomia **helpotti myös se, että** voimaan jääneet Ruotsin lait takasivat hänelle Suomessa suuren vallan. (Memo 7)

3) **Miksi** Berliinin saarto alkoi?

vs.

4) **Mitkä tapahtumat johtivat** Berliinin saartoon vuonna 1948?

Yleisiä piirteitä – mikä oppikirja- tekstistä tekee vaikeaa?

- **kuvitus** ei aina tue kirjoitettua tekstiä
- **aiheet ja tehtävänannot** heikosti linkitetty oppilaan aiempiin tietoihin ja kokemuksiin
- **tekstit tiiviitä**, joista “löysä” teksti on karsittu pois – siksi
 - sisällöt eivät rakennu prosesseiksi vaan **väitteiden luetteloiksi**
 - tekstit painottuvat **käsitteiden määrittelylle**: tavoitteena on opettaa termejä – usein teksti koostuukin peräkkäisistä käsitteistä ja niiden määritelmistä
 - monimutkainen sisältöasia selitetään hyvin **abstraktisti**
- **sanasto on abstraktia**
 - sisältää konkreettisten ja toiminnallisten perusverbien sijaan niiden **abstrakteja synonyymeja**
 - esim. *tehdä* > *muodostaa, tuottaa, kehittää...*
 - *sanoa* > *todeta, mainita, väittää, huomauttaa...*
 - tavallisimpia verbejä ovat usein *olla, toimia, muodostaa, tarkoittaa, sanoa, nimittää, kutsua joksikin, luokitella, tarkastella, jaotella, jakaa, vaikuttaa, aiheuttaa, kehittyä, tapahtua, liittyä johonkin, riippua jostakin, johtua jostakin...*
 - paljon taajaan esiintyviä “yleissanoja”:
aine, alue, paikka, tapahtuma, ilmiö, tekijä, vaikutus, kohde, menetelmä

**Opiskeltavan
tekstimaailman
ymmärtämiseksi ja
sisäistämiseksi
tarvitaan
monipuolisia
menetelmiä työstää
opittavaa asiaa**

II. b) Teeman tutkiminen

Kielitietoinen polku

**- pedagoginen työkalu
kielitaidon kehittämiseen eri
oppiainesisältöjen rinnalla**

Kielitietoisen polun periaatteet

1/5 Tietoa rakennetaan tavoitteellisesti kielen avulla

- Otetaan huomioon kielitaidon eri osa-alueet (kuunnellaan, keskustellaan, katsotaan, luetaan, kirjoitetaan)
- Siirrytään arkikielestä tiedonalan kieleen
- Monipuolinen kielenkäyttö syventää oppimista ja ymmärrystä ja vahvistaa samalla oppijoiden monilukutaitoa

Kielitietoisen polun periaatteet

2/5 Tietoa ja kielitaitoa opitaan limittäin

- Kieltä opitaan sisältöjen rinnalla – ei irrallisena kokonaisuutena
- Siirrytään ohjatusta kielenkäytöstä itsenäiseen:
 - Kielen tuottamisen tuki (mallit, fraasinalut, sanalistat)
 - Lukemisen ja kuuntelemisen tuki (lukustrategia, apukysymykset, kuvatuki, sanalistat)
- Oppimisen taitojen tietoinen kehittäminen (ohjataan kiinnittämään huomiota, mistä löytyy olennainen tieto)

Kielitietoisen polun periaatteet

3/5 Arkikokemuksista ja arkikielestä tiedonalan kieleen ja tapaan ajatella

- Lähdetään liikkeelle arkikokemuksista ja arkikielestä
- Siirrytään ohjatusti tiedonalan kieleen
- Pyritään siihen, että oppija osaa selittää ilmiöitä sekä arkikielellä että tiedonalojen kielellä
 - Arkikieli on väylä syvällisen ja ymmärtävän oppimisen varmistamiseen

Kielitietoisen polun periaatteet

4/5 Vuorovaikutuksesta tukea oppimiseen

- Opitaan ja käytetään kieltä yhdessä
 - opettajan / ohjaajan tukemana
 - ryhmän tai parin kanssa
- Siirrytään tuetusta ja yhteisestä kielenkäytöstä itsenäiseen kielenkäyttöön

Kielitietoisen polun periaatteet

5/5 Kaikki kielelliset resurssit käyttöön

- Hyödynnetään oppilaiden kielitaitoa (äidinkielet, kotikielet, opitut kielet...) monipuolisesti
- Esimerkiksi:
 - Käännetään tärkeitä käsitteitä omalle äidinkielelle, kotikielelle tms.
 - Etsitään tietoa eri kielillä
 - Opiskellaan äidinkielellä mutta raportoidaan suomeksi
 - Keskustellaan eri kielillä
- Ei ole pois suomen kielen oppimisesta vaan vahvistaa kielitaitoa monipuolisesti ja tukee monikielisyyttä

Kielitietoinen polku

Aktivoidaan ajatukset

- Mitä ajatuksia aihe herättää?
- Mitä aiheesta tiedetään?
- Aiheen sisällöt ja tavoitteet näkyviksi
(sekä oppiainesisältöjen että kielenoppimisen näkökulmasta)

Tutkitaan teemaa

- Lukustrategia
- Sisällöt aihe aiheelta
 - Monipuoliset työstämismenetelmät

Otetaan omaksi

- Obitun tiedon soveltaminen
- Obitun käsitteistön käyttäminen
- Tavoitteisiin ja ennakkotietoihin peilaaminen

Puhuminen ja keskustelu

Lukeminen ja tulkinta
- kuvat, tekstit, graafit

Kaikkien kielellisten resurssien käyttö
(suomi, äidinkielet, vieraat kielet)

Kirjoittaminen

Kielitietoinen polku

- Tuetusta itsenäiseen toimintaan
- Kokemustiedosta käsitteelliseen tietoon
- Arkikielestä tiedonalan kieleen

III Omaksi ottaminen

Kielitietoinen polku: Yläkoulun historiaa

Historian taitaja 8 (s. 12–17)

Hieta, P., Johansson, M., Kokkonen, O. &
Virolainen, M. (2022). *Historian taitaja 8*.
Sanomapro.

Kielitietoisen polun suunnittelu

I. Aktivoidaan ajatuksia:

- a) Silmäilkää oppikirjan kappaletta (kuvat ja otsikot)
- b) Keskustelkaa niiden pohjalta, mitä aiheesta muistatte tai tiedätte jo ennalta

II. Tutkitaan teemaa:

- a) Alleviivatkaa kappaleen tärkeät ja keskeiset käsitteet
- b) Kirjatkaa opiskeltavan kappaleen keskeiset sisällöt ja tavoitteet

Kielitietoisen polun suunnittelu

III. Otetaan omaksi:

Suunnitelkaa erilaisia menetelmiä lähestyä opiskeltavaa aihetta kielitietoisen polun periaatteita noudattaen

- a) Ajatusten aktivointi
- b) Teeman tutkiminen aihe aiheelta
- c) Teeman omaksi ottaminen

Pitäkää mielessä kielitietoisen polun periaatteet